

DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSDOMSTOLEN OG NORSK BARNEVERN

1. Om barnevernssaker i Menneskerettsdomstolen

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har tatt opp til behandling over 30 saker gjeldande norsk barnevern. Dette er saker der private partar meiner norske domstolar har komme til eit resultat som er i strid med menneskerettane.

Når saka står for norske domstolar er det kommunane som er offentleg part i sakene. Når sakene blir klaga inn for EMD er det Staten som overtar som offentleg part. Dette fordi der er Staten som har ansvar for å sikra menneskerettane overfor sine innbyggjarar.

Brot på menneskerettane vil særleg gjelda retten til familieliv og retten til rettvis rettargang.

Ein annan menneskerett som er sentral, er barnets beste. Denne retten kan både vera samanfallande med retten til familieliv, men kan også stå i motstrid.

2. Dom av 19. november 2019 frå Menneskerettsdomstolen

2.1. Faktum og bakgrunn for saka

Den 19. november 2019 kom Menneskerettsdomstolen med dom i ei sak som har tittelen «CASE OF K.O. AND V.M. v. NORWAY», saksnummer 64808/16.

Saka gjeld eit barn er fødd i 2015. Barnevernet hadde mottatt bekymringsmeldingar både før og etter fødsel. To dagar etter fødsel vart mor og barn plassert i eit familiesenter. Etter ei veke på familiesenter oppfatta barnevernet at mor trekte sitt samtykke til opphald. Barnevernet fatta difor vedtak om akutt plassering og fremja forslag til Fylkesnemnda om omsorgsovertaking.

Fylkesnemnda fatta vedtak om omsorgsovertaking og tingretten stadfesta dette. Samveret vart av Fylkesnemnda sett til ein time fire gonger i året. Barnevernet fekk rett til å føra tilsyn.

Tingretten auka samveret til to timar seks gonger i året.

Lagmannsretten nekta samtykke til anke, noko som igjen vart stadfesta av Høgsterett.

Den seinare utviklinga var at ei sakkunnig vurdering støtta at foreldra skulle få tilbake omsorga for barnet. Kommunen støtta foreldra i dette og sak om oppheving av omsorga vart sendt til Fylkesnemnda. Fylkesnemnda nekta å oppheva vedtaket om omsorgsovertaking. Saka gjekk difor til tingretten som støtta foreldra og kommunen i at foreldra skulle få tilbake omsorga. Dette var i 2018.

2.2. Om klagen til EMD

EMD gjer i avsnitta 50 til 52 greie for innhaldet i klagen frå foreldra. Foreldra meinte at både omsorgsovertaking og det sterkt avgrensa samveret var i strid med retten til familieliv, slik dette er fastsett i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8.

Foreldra klaga vidare over at barnevernet ikkje hadde hatt kontakt med familien før barnet var fødd. Vidare at barnevernet ikkje hadde vurdert om mindre inngripande tiltak enn omsorgsovertaking ville vera tilstrekkelege. Foreldra meinte også at det var feil at det ikkje var oppnemnd sakkunnig i forkant av saka for Fylkesnemnda.

Når saka kom for tingretten, oppnemnde tingretten ein sakkunnig. Den sakkunnige meinte at foreldra kunne gje barnet forsvarleg omsorg. Likevel kom tingretten til at vedtaket om omsorgsovertaking skulle stadfestast. Foreldra meinte at heller ikkje tingretten hadde vurdert om mindre inngripande tiltak ville vera tilstrekkelege. Foreldra meinte også at tingretten heller ikkje hadde føretatt ei god nok vurdering av retten til familieliv opp mot kva som ville vera best for barnet.

Til sist meinte foreldra at det fastsette samveret var alt for lite. Når tingretten hadde komme til at omsorgsovertakinga ville vera langvarig og difor fastsett eit samvere som ikkje var tilpassa ei framtidig tilbakeføring, så hadde ikkje dette tilstrekkeleg støtte i dei bevisa som låg føre i saka. Foreldra viste her til kva Storkammeret i EMD hadde komme til i ei anna sak mot Noreg, Strand Lobben-saka frå 10. september 2019.

2.3. Om kva EMD kom til

EMD startar med å slå fast at systemet i Noreg med fylkesnemnda og rettsleg overprøving i dei ordinære domstolane, der foreldra har fri rettshjelp, sikrar at foreldra får ivaretatt sine interesser under saksgangen.

Når det gjeld sjølve omsorgsovertaking, kjem EMD til at fylkesnemnda og domstolane hadde forsvarleg bevisgrunnlag for å bestemma at kommunen skulle overta omsorga for barnet. Staten blir altså frikjent på dette punktet.

I spørsmål om samvere kom EMD til at retten til familieliv var krenka. EMD tar utgangspunkt i at det følgjer av retten til familieliv at barnevernet med ein gong etter ei plassering skal starta arbeidet med tilbakeføring. EMD peikar vidare på at både fylkesnemnda og tingretten hadde lagt til grunn at omsorgsovertakinga ville vera langvarig og at samveret difor skulle vera avgrensa. Samveret var ikkje utmålt med sikte på tilbakeføring, men for å sikra stabilitet for barnet i fosterheimen.

EMD uttaler at retten merkjer seg at verken fylkesnemnda eller tingretten har føretatt ei grundig vurdering av i kva grad tilbakeføring ville vera mogleg. EMD skriv at fylkesnemnda og tingretten indirekte allereie på vedtaks- og domstidspunktet såg bort frå at tilbakeføring ville kunna vera eit framtidig mål utan å drøfta om dette var til beste for barnet.

EMD seier at utmåling av samvere skal støtta tilbakeføring. Slik må det vera heilt til det er klart at tilbakeføring ikkje vil vera til barnets beste. Skal samveret støtta tilbakeføring, kan det normalt ikkje gå veker mellom kvar gong barnet og foreldra møter kvarandre, skriv EMD. Dette blir, kanskje, modifisert noko i neste avsnitt, der EMD seier at foreldra skal tildelast så mykje samvere som mogleg, men likevel slik at barnet ikkje skal utsetjast for utilbørleg byrde («undue hardship»).

EMD seier også at tilsyn frå barnevernet er berre akseptabelt når det ligg føre konkrete særlige grunnar for dette.

EMD viser til at i denne saka var det eit normaltfungerande barn, som utvikla seg tilfredsstillande og som hadde respondert positivt på samvere med foreldra. Det var difor ikkje tilstrekkeleg med ein generell referanse til at dette var eit sårbart barn som grunngeving for det fastsette samveret på to timar seks gonger i året. Eit så avgrensa samvere ut frå dei konkrete omstenda i denne saka er i strid med retten til familieliv.

Staten vart difor felt på dette punktet.

3. Vurdering av dommen

I mi vurdering av dommen vil eg ta utgangspunkt i at det er kommunen som er ansvarleg for å ivareta interessene til barnet i ei barnevernssak. Ei barnevernssak byggjer på at foreldra sviktar i sitt grunnleggjande ansvar for sikra barnet omsorg og utvikling.

Det er vidare slik at det er kommunen som har bevisbyrden for at vilkåra for bruk av tvang etter barnevernlova er oppfylt. Det EMD gjev uttrykk for i denne dommen er at barnevernet, fylkesnemnda og domstolane har tatt for lett på dette beviskravet.

Det er ingenting å kritisera EMD for at norske styresmakter får ei påminning om at det skal vera godt bevismessig grunnlag for eit barnevernsinngrep. Dette er det viktig for kommunane og barnevernet å merkja seg. Det er ikkje tilstrekkeleg å gå ut for at eit omsorgssvikta barn er eit sårbart barn. Ein påstand om at barnet er sårbart må ha støtte i konkrete opplysningar. Det er difor viktig at barnevernet undersøker om kor godt rusta eit barn er til å ha samvere med foreldra og kor mykje samvere barnet tåler.

Det kan sjå ut til at EMD meiner at den norske praksisen for utmåling av samvere er i strid med retten til familieliv. Ved langtidsplasseringar har praksis vore tre til seks samvere i året. Når det har vore aktuelt med tilbakeføring av omsorga, har barnevernet ofte trappa opp samveret i perioden fram til tilbakeføring. EMD seier i dommen at det må vera mykje hyppigare samvere mellom foreldra og barnet dersom arbeidet med reetablering av familien skal føra fram. Dersom det går veker mellom kvart samvere, er det normalt for lite samvere.

Tilnærminga i norsk barnevern er at samveret har blitt lagt på eit nivå som blir vurdert som trygt for barnet. Tanken er at samvera skal vera positive for barnet og ikkje ei påkjenning.

Utfordringa med tilnærminga til EMD er at det er barnevernet som må føra bevis for at meir omfattande samvere vill vera byrdefullt for barnet og ikkje foreldra som må føra bevis for at meir samvere ikkje er til byrde. EMD ser ut til å meina at samvere skal gjennomførast sjølv om det er ei påkjenning for barnet.

Den norske barnevernlova «skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår», sjå § 1-1.

Det kan stillast spørsmål om EMD meiner den norske barnevernlova er i strid med EMK artikkel 8 og retten til familieliv, når EMD seier at barn må tåla eit byrdefullt samvere av omsyn til foreldra.

For at dommen frå EMD ikkje skal påføra barn byrder, er det viktig at barnevernet er grundige i sine saksførebuingar inn mot fylkesnemnda og domstolane.